

Miksi riimit?

Parikymmentä vuotta sitten aloitin aktiivisesti kirjoittamaan runoja. Internetissä oli siihen aikaan nuorten kirjoitusfoorumi (paikka jossa sai kirjoituksensa näkyville) nimeltään Vimma. Tuolloin minut (hieman ulkona kaikesta kun olin) yllätti se, että muut Vimma-nuoret eivät riimejä runoissaan juuri käyttäneet. Siksi aloitin siellä keskustelun aiheella: Missä riimit.

Nyt tiedän paremmin. Tiedän, että ei ole enää mieltä kysyä, missä riimit ovat. Runopiirit "vapauttivat itsensä runomitan kahleista" jo vuosikymmeniä ennen, kuin synnyin. Nyt ne, joita pidetään suurina tämän päivän runoilijoina suhtautuvat riimeihin ja runomittaan usein ynseästi. "Riimirunoilijat" ovat heille kuin lapsia, joita näiden aikuisten pitää sietää ja kasvattaa, mutta joita ei pidä ottaa kovin vakavasti.

Onhan perinteidenvaalijoille olemassa omat lokeronsa. On olemassa ainakin kalevalaisen runomitan vaalimiseen keskittynyt seura, ja siinä vasta suomalaisittain ajatellen onkin runomitta. Kuitenkin se, miten julkisuudessa puhutaan mitallisista runoista ei yleisesti ottaen ole erinomaisen positiivista. Esimerkiksi Kalevalaisen Runokielen Seura, johon viittasin, ei juuri median valokeilassa paistattele. Siksi – sen sijaan, että kysyisin jälleen missä riimit ovat – haluan nyt kertoa, miksi omasta mielestäni riimejä (ja muuta runomittaa) kannattaa vaalia ja pitää esillä ja mitä mieltä näissä keksinnöissä on.

Kaunis kielimme

Suomenkieli on kaunis kieli. Siinä on lause, jonka toivon jokaisen allekirjoittavan, mikäli hän haluaa suomeksi runoja kirjoittaa. Tarkemmin ottaen suomenkielen äänneet ovat kauniita. Sana "äiti" on esimerkiksi saavuttanut maailmanlaajuistakin huomiota. Ei pidä myöskään unohtaa sanarimpsua "alavilla mailla hallavaara". Eräs humoristi nosti jalustalle aikanaan myös sanan "häyöäie".

Vokaalien käyttö, karulla tavalla kaunis "r", tietty loogisuus, melko vapaa sanajärjestys ja rikas kokoelma erilaisia murteita ovat meidän kieliperinteemme valtteja. Suomalaisen sanataiteen kruunaamaton kuningas, Eino Leino, on esimerkiksi kirjoittanut seuraavat sanat tunnettuun runoonsa Nocturneen: "Ruislinnun laulu korvissani, tähkäpäiden päällä täysikuu. Kesäyön on onni omanani. Kaskisavuun laaksot verhouu". Tämän runon karun kaunis sointi perustuu tietysti paitsi runomittaan sinänsä, myös siihen äänneiden (ja toki myös merkitysten) tanssiin, jota ei yksinkertaisesti voi säilyttää, kun runon kääntää vieraalle kielelle.

Jokainen kieli on toki kaunis omalla tavallaan. Vaikka en itse pidä lainkaan esimerkiksi ranskan äännemaailmasta, löytyy paljonkin ihmisiä, joille juuri se on rakkauden ja runouden kieli. On myös monia, jotka eivät pidä suomenkielen äänneistä. Keskeistä aiheemme kannalta on kuitenkin se, että ylipäätään kykenemme sanomaan mielipiteitä kielten kauneudesta nimenomaan niissä käytettyjen äänneiden pohjalta. Jos me kerran kykenemme ainakin mielestämme arvioimaan kielen itsensä kauneutta sen äännevalikoiman nojalla, kuinka paljon enemmän meidän tulisi kyetä arvioimaan runoa myös äänneiden perusteella.

Tietysti on muitakin äänneitä hyödyntäviä tehokeinoja kuin riimit, mutta jos sillä perusteella voisikin sanoa, etteivät riimit ole välttämättömiä, niin se ei tarkoita, etteivät ne olisi hyviä. Samalla tavalla voimme ymmärtää musiikkia. Toistot eivät ole siinäkään välttämättömiä. Esimerkiksi elokuvamusikissa ei ole pakko olla teemoja, jotka toistuvat aina, kun elokuvassa tapahtuu tiettyjä asioita. Kuitenkin monet tällaiset teemat ovat muodostuneet klassikoiksi itsessään. Sormusten Herra - ja Hobitti-elokuvien Sormus-teema ja Kontu-teema, Terminaattorin teema ja Titanicin My heart will go on, tuovat mieleen välittömästi kuvia maailmoista, joihin olemme tutustuneet valkokankaalla.

Mutta jos musiikissa ja runoissa on jotakin yhteistä, niin kohdellaanko nykymusiikissa sävelkulkuja samalla tavoin kuin nykyrunoudessa riimejä? Yllättävä vastaus on: kyllä.

Sekalaisia säveliä

Musiikista on huomattavasti vaikeampi poistaa sävelkulkua kuin runoudesta. Tämä johtuu siitä, että musiikissa ei ole juuri muuta kuin sävelkulkua. Kun sävelkulku leikataan, jää jäljelle toki ääntä, mutta kun runoudesta leikataan runomitta, siihen jää vielä sanoja ja merkityksiä: informaatiota. Kuitenkin on ihmisiä, jotka ovat kyseenalaistaneet sävelkulun merkityksen musiikin maailmassa. Näillä ihmisillä on jopa ihailijoita. Ja ainakin muutama yhteinen piirre niiden ihmisten kanssa, jotka pitävät runomittaa kokonansa ei-toivottuna vieraana runoiltamassa.

Ensinnäkin kyse on periaatteesta. Nykyisissä runoilijoissa on toki ihmisiä, jotka arvostavat taitavaa runomitan sommittajaa mutta eivät itse näe mittaa välttämättömänä tai edes kaunistuksena. Nyt en puhu heistä. Puhun niistä "uudistusmielisistä", jotka todella pitävät meitä "ajan hylkäämiä muinaismuistoja" ymmärtämättöminä lapsina (tai esi-ihmisinä), jotka eivät vain vielä "ole siellä". On ihmisiä, jotka toruvat sinua isällisesti pienestäkin runomitan häivähdyksestä, ja heille kyse ei aina olekaan mistään makuasiasta: heille kyse on usein edistyksestä.

Tämä edistys on loukkaamatonta. Se on periaate, jota vastaan hangoittelevat tekevät sen (näiden ihmisten mielestä) jo määritelmän mukaan omaa vähäjärkisyyttään tai oppimattomuuttaan. Mitään tämän positiivisempaa syytä ei voi edistyksen vastustamiselle olla. Sellainen on nykyinen käsitys edistyksestä. Kuten G.K. Chesterton asian ilmaisi puhuessaan progressiivisesta liikkeestä yleensä, näille ihmisille torstai on keskiviikkoa parempi vain, koska se on torstai¹.

Juuri tämä on tärkeä ymmärtää ihmisistä, jotka kannattavat täysin sävelkulkua vailla olevaa musiikkia: edistysusko on tämän uuden, erikoisen musiikkikäsityksen kulmakivi. He eivät voi luopua käsityksestä, jonka mukaan satunnainen meteli on musiikkia, koska he ovat saaneet oivalluksen eikä edistysuskovainen voi noin vain perääntyä uudesta oivalluksesta sen jälkeen, kun se on saatu. Tämän lisäksi tämä musiikkikäsitys on itse asiassa suoraan johdettu "kaikkien edistysuskoisten näkemysten äidistä": evolutionismista. Siksi "metelimusiikin" sisäpiiri pitää ulkopuolisia sitäkin voimakkaammin primitiivisinä.

Sikäli voidaan siis huomata myöskin suuria eroja näiden ryhmien – uuden runouden ja uuden musiikin kannattajien – välillä. Toinen on melko tiukasti yksiääninen, toinen on moninainen. Toisen sävellyksiä on pakko vierastaa voimaakkaasti, jos omaa vähääkään sävelkorvaa, toisen kirjoituksia voi oppia arvostamaan, vaikka runokorva olisi kuinka hioutunut. Ja toinen on syvemmin aatteellinen, kuin toinen, mutta tuo vähemmän aatteellinen on saavuttanut suuren valta-aseman runouden piirissä nimen omaan, koska sitä on helpompi ymmärtää.

Mutta yhtä hyvin kuin tämä edistysusko vaikuttaa taiteen piirissä, se vaikuttaa muuallakin, ja vielä on edistysuskosta siis sanottava jotakin.

¹ "My attitude toward progress has passed from antagonism to boredom. I have long ceased to argue with people who prefer Thursday to Wednesday because it is Thursday."; New York Times Magazine, Feb. 11, 1923, viitattu internet-osoitteessa www.chesterton.org/quotations/the-cult-of-progress, katsottu 20.11.2023

Kehittykö kehitys?

Tuntuu, että maailma kehittyy huimaa vauhtia, mutta onko se kaikki kehitystä? On eri asia puhua tietotekniikan kehityksestä kuin kulttuurin kehityksestä. Tietotekniikka kehittyy eteenpäin siksi, että se on käytännön jokapäiväistä tiedettä. Se on varmaa ja luotettavaa samaan tapaan kuin atomiteoria tai eri metallien sulamispisteet. Samaa voi sanoa esimerkiksi käytännön kemiasta, genetiikasta ja ilmailusta. Monilla on kuitenkin houkutus ajatella, että kaikki muukin kehittyisi lakkaamatta, koska jotkin asiat kehittyvät.

Mutta kulttuurissa tapahtunut edistys tai taantuma ei ole yksiselitteisesti tieteellisesti mitattavissa. Jos yhteiskunnan muutosten suuntaa ylipäättään voi arvioida, sen voi ehkä tulkita käänteisesti verrannollisena pahoinvoinnin määrän muutokseen. Tämäkään ei ole tiukan tieteellinen mittari, koska pahoinvoinnin määrän mittaaminen on haastavaa jo itsessään ja koska ihmisten vointiin vaikuttavat monet tekijät, joista osa on varmasti enemmän tai vähemmän kaoottisia.

Tietysti voisin tässä kohtaa kyseenalaistaa kulttuurimme hyvinvoinnin vedoten selkeisiin indikaattoreihin, kuten yksinäisyyden lisääntymiseen, velkaantumiseen, kouluammuskeluihin ja mielenterveyspalveluiden suureen kysyntään. Jätän sen kuitenkin muille kirjoittajille, jotka ovatkin työhön jo aikaa sitten tarttuneet ja osaavat siitä sanoakin enemmän.

Keskeinen elefantti olohuoneessa kuitenkin tuli hiljattain minua vastaan internetin aalloilla. En muista kuka sen sanoi, mutta konservatiivinen sen on täytynyt olla, ja todennäköisesti kyseinen henkilö oli yhdysvaltalainen. Kuitenkin tämä huomio oli tosiaan "elefantti olohuoneessa", eli kyseessä on täysin ilmeinen asia, jota ei kuitenkaan usein haluta tai osata huomata.

Kyse oli siitä, että se mitä on viime aikoina kutsuttu edistykseksi on oikeastaan riisumista. Otetaan esimerkiksi avioliiton määritelmä. Vielä viime vuosisadan alussa se oli jotakin sen tapaista kuin "sukukypsyyden saavuttaneen miehen ja sukukypsyyden saavuttaneen naisen välinen virallinen elinikäinen ja julkinen liitto, jonka tarkoitus on turvata ihmiskunnan jatkuvuus ja lasten optimaalinen kasvatus niiden kahden ihmisen toimesta, jotka mahdollisen lapsen alulle saattavat".

Romanttisen rakkauden enenevä arvostus lisäsi tämän rimpsun alkuun vielä "toisiaan romanttisesti rakastavien", vaikka poistikin pikkuhiljaa maininnat jälkikasvusta huolehtimisesta, elinikäisyydestä, julkisuudesta ja yhteiskunnan jatkuvuudesta. Sukupuolineutraali avioliittolaki puolestaan riisui tämän määritelmän sen aikuisen historian minimiin "kahden aikuisen ihmisen välinen virallinen romanttinen liitto". Nyt sitä ollaan jo monissa maissa sorvaamassa "ihmisten väliseksi viralliseksi romanttiseksi liitoksi", ja on jopa alueita joissa se on vain "virallinen romanttinen liitto".

Liitto tässä tarkoittaa tietysti nykyisin jonkinlaista (periaatteessa väliaikaista) sopimusta ja virallinen tarkoittaa käytännössä sitä, että nämä sopimukset nauttivat jonkinlaista erityiskohtelua. Kuten sanoin, romanttisen rakkauden aikakausi lisäsi määritelmään käsitteen "romanttinen rakkaus". On merkillepantavaa, että juuri sana "romanttinen" on kaikista avioliiton määritelmässä missään vaiheessa käytetyistä sanoista vaikeimmin määriteltävä ja moninaisimmin ymmärrettävä.

Sanoja siis yleisesti ottaen poistetaan ja ajoittain korvataan auliisti sanoilla, joiden merkitystä on vaikeampi ymmärtää. Sama on tapahtunut tietysti muuallakin julkisen keskustelun areenalla. Siinä mielessä kehitys on tämän asian suhteen (riippumatta, minkä kannan kukin ottaa sen positiivisuuteen tai negatiivisuuteen) ollut "kehitystä alaspäin".

Miten runous sitten on muuttunut?

Mitä sitten on käynyt runouden käsitteelle? Se lienee hieman vaatimattomampaa kuin avioliiton kohdalla tapahtunut muutos. "Jonkinlaisen runomitän periaatteita noudatteleva usein lyhyehkö kirjoitus" on muuttunut "usein lyhyehköksi kirjoitukseksi". Tosin sanat "usein lyhyehkö" ovat hieman vaakalaudalla, enkä usko, että sana "kirjoitus" pysyy kovin pitkään haastamattomana. Hyvä puoli tässä on se, että kohta runoutta ei voi sanoin kuvata.

Tämä tietysti tarkoittaa sitä, että runouden muuttuminen soinnuttomaksi ja lopulta runomitattomaksi viime vuosisadalla ei ollut mitenkään ainutlaatuista suhteessa muihin 1900- ja 2000-lukujen muutoksiin. Kyseessä on vain eräänlainen "kehitys", joka etenee purkamalla. Voitaisiin puhua "taannehtivasta kehityksestä". Koska kehitys kuitenkin tarkoittaa sitä, että jokin edistyy, muuttuu moniulotteisemmaksi, saa lisää piirteitä ja ominaisuuksia – että sen kuvaamiseen yksinkertaisesti pitäisi joutua käyttämään useampaa sanaa – tätä ei välttämättä tulisi varsinaisesti nimittää kehitykseksi.

Voidaan sanoa, että tässä on vain purettu aitoja, jotka rajasivat sitä, mitä runouden nimissä voidaan tehdä, mutta määritelmät (kuten "runo") ovat nimenomaan mielekkäitä, koska ne perustuvat aiheen rajaamiseen. Kun runo voi näyttää tarkalleen ottaen romaanilta, novellilta, ajatelmalta tai ostoslistalta, on oppilaan likimain järjetöntä kysyä opettajalta "kirjoitanko runon, romaanin, novellin vai ostoslistan?" Toki hän voi tarkoittaa sillä kysymyksellä "onko muoto vapaa, vai kirjoitanko romaanin, novellin tai ostoslistan?", mutta ainakaan lause "kirjoittakaa runo ankasta", jonka opettaja saattaisi sanoa ei eroa silloin lauseesta "kirjoittakaa ankasta". Ihmistä jolle kielen merkityksellisyys on merkityksellinen asia, tällainen "edistys" ei vakuuta.

Mutta kielen merkityksellisyys ei ole vain merkityksellinen, vaan lähes pyhä asia. Kun me sanomme tai kirjoitamme jotakin, me teemme mahtavia asioita. Tämä on ymmärretty, joskin hieman puutteellisesti ja sitä myötä huonoin seurauksin, jo niin sanottuna kultakalevalaisena aikana, kun ihmiset käyttivät synnyiksi tai luvuiksi kutsuttuja loitsuja avuksi vaikeissa tilanteissa. Taikausko perustuu nimen omaan kielen ihmeeseen, vaikka käyttääkin sitä väärin.

Puhuessamme me lähetämme ajatuksia ääniaaltojen mukana paikasta toiseen. Me siis puemme informaation – aineettoman – ääniaaltoihin – aineellisessa tapahtuvaan. Kirjoittaessamme teemme vielä enemmän, sillä se mitä kirjoitamme jää yhä uudelleen ja uudelleen luettavaksi, ja informaatio liittyy kirjainten kautta vielä konkreettisemmin aineeseen (tai, kuten esimerkiksi nuolenpääkirjoituksen kohdalla, aukkoihin aineessa).

Vielä tämän lisäksi kieltä voi käyttää petollisesti tai jalosti. Petolliseen kielenkäyttöön kuuluu sanojen tekeminen epäselviksi ja hämäriksi. Sillä tavalla voidaan muuttaa kamala asia, kuten syyttömien ampuminen kauniiksi asiaksi, kuten "ratkaisuksi ongelmaan" tai ainakin neutraaliksi asiaksi, kuten "elintilan hakemiseksi", tai "ihmismäisten eläinten" karsimiseksi. Tietysti asia muuttuu toiseksi vain ihmisten mielissä, mutta sehän se vasta kamalaa onkin.

Sanoilla voi myös estää ihmistä ajattelemasta kriittisesti. Sanaa voidaan samaan aikaan käyttää kahdessa eri merkityksessä. Tai sitten voidaan luoda hämääviä käsitteitä, kuten yllä mainitsemani "taannehtiva kehitys". Monessa asiassa ihminen käyttää myös synonyymeinä sanoja, jotka eivät merkityksensä suhteen sitä ole. Näin päästään argumentoinnissa pitkälle ennen kuin argumentointi aloitetaan. Ja kaikkea tätä olen huomannut tehtävän, jotta ihmisten ei tarvitsisi uskoa Jumalaan. Näin siis runouden käsitteen muuttuminen kytkeytyy lähes kaikkeen, mitä kristittyinä vastustan. Siksikin se on minulle ongelmallista.

Runomitan käytännöllisyydestä

Jos olet koskaan opetellut ulkoa näytelmätekstiä, tiedät varmaan, ettei se ole kovin monille helppoa. Vielä kun se pitäisi lausua luonnollisesti yleisön tai kameran edessä, niin onhan siinä haastetta. Mutta Sormusten Herra -kirjasarjan toisessa osassa (Kaksi Tornia) Samwais Gamgista paljastuu lukijalle häkellyttävä piirre: hän osaa lausua melko pitkiä tekstinpätkiä ulkoa. Gamgin salaisuus ei kuitenkaan ole poikkeuksellisen hyvä muisti. Hänen opettelemansa tekstinpätkät vain ovat helppoja muistaa.

Sauronin valtakunnan ylitsepääsemättömien porttien luona Samwais kertoo tällä tavoin, mikä on olento, jota kutsutaan olifantiksi:

Grey as a mouse,
Big as a house,
Nose like a snake,
I make the earth shake,
As I tramp through the grass;
Trees crack as I pass.
With horns in my mouth
I walk in the South,
Flapping big ears.
Beyond count of years
I stump round and round,
Never lie on the ground,
Not even to die.
Oliphaunt am I,
Biggest of all,
Huge, old, and tall.
If ever you'd meet me
You wouldn't forget me.
If you never do,
You won't think I'm true;
But old Oliphaunt am I,
And I never lie.²

Harmaa kuin hiirulainen,
suuri, kuin talo vainen,
Muoto käärmeen nenässän,
Maa järkkyy edessäin,
Kun nurmet tallustan,
myös puita kaadanhan.
Sarvet suussain tässä,
kuljen etelässä,
Korvat suuret heilutellen.
Mitattomain aikain mennän,
Tallon maata tavan takaa,
Enkä koskaan maassa makaa,
En lopun koittaessakaan.
Siis Olifantti olen vaan,
Mahtavampi kaikkea,
Suuri, vanha, korkea.

² [https://tolkiengateway.net/wiki/Oliphant_\(poem\)](https://tolkiengateway.net/wiki/Oliphant_(poem))

Jos saat minut tavata,
Niin minua et unohda.
Ja jos et koskaan tapaakaan,
et minun usko olleenkaan;
Oon vanha Olifantti vaan,
enkä petä milloinkaan.³

Gamgin lausuma runo on verrattain helppo muistaa ilmeisestä syystä: siinä käytetään loppusointuja. Tämä on tietysti vanha ja koeteltu tekniikka muistamisen tueksi. Kalevalainen runomitta käyttää tosin enimmäkseen alkusointuja ja Psalmien kirjoittajat käyttivät runomitan pohjana sanojen merkityksiä, kuten myöhemmin tuon esille. Jopa Raamatun ei-runollisissa kirjoissa saatetaan käyttää kerronnallisia tehokeinoja, joilla tapahtumien kulusta tehdään helpommin muistettavia.

Nämä muistiinpanon apuvälineet olivat tärkeitä menneinä aikoina. Vasta kirjapainotekniikka toi ulottuville mahdollisuuden todella taltioida ajatuksia tehokkaasti muualle kuin päähämme. Samalla se toki – niihin sanotaan – tylsisti päitämme. Kuitenkin runomitallista runoutta voi edelleen käyttää ulkoa oppimisen opetteluun.

Sama pätee lauluihin, musiikkiin yleensä ja rytmiiin. Niistä kaikista voi olla hyötyä ulkoa oppimisessa. Näin nekin ovat siis käytännöllinen apu myös ulkoa oppimisen opettelussa.

Kuitenkaan ei ole syytä pitää käytännön hyötyjä ainoana hyvänä asiana runomitasta. Myös se, mitä kauniit äänneet sytyttävät meissä on hyvää. Kauneus on itsessään hyvä asia. Yksi syy siihen, miksi me elämme tämän elämän on luullakseni se, että se antaa meille mahdollisuuden kokea kauneutta. Tietenkin kauneus on katsojan silmässä, mutta ihmisen, joka ei näe runomitassa kauneutta ei soisi yksinään määrittävän sitä, tarvitaanko runomitaa runoudessa ylipäätään. Ihmisen joka ei näe taitavasti asetetuissa riimeissä kauneutta, ei myöskään tulisi yrittää olla asiantuntija siinä, miten riimeissä kauneutta näkevän runoilijan tulisi oppia kirjoittamaan.

Muutamia myyttejä

Olen huomannut, että kun aiheesta keskustelee muiden kanssa saattaa törmätä asenteisiin, jotka perustuvat kyllä kokemukseen, mutta ovat nähdäkseni ennemminkin osatotuuksia kuin totuuksia itsessään. Yksi näistä on näkemys, jonka mukaan riimitys on ”halpa” tehokeino. Se on kuulemma helppoa eikä siksi ole yhtä hienoa kuin riimien poisjättäminen, jos olen ymmärtänyt näkemyksen oikein.

Totta tässä on se, että melkein kuka tahansa osaa muodostaa riimiparin. Mutta siihen se jääkin. On hyvin eri asia muodostaa riimipari ja tehdä se hyvin. Me kaikki, jotka vielä noudatamme jonkinlaista riimillistä runomitaa olemme tehneet lukuisia kömpelöitä tai huonosti sointuvia riimipareja. Se on yksinkertaisesti seuraus siitä vanhasta totuudesta, ettei kukaan ole ”seppä syntyessään”. Jokaisen täytyy kulkea pitkä taival, jotta hän osaisi todella käyttää sanoja tai mitä tahansa työkalua. Oppimista riittää koko iäksi ja sen yli.

Tämän vuoksi on erittäin ymmärrettävää, että joku pitää sellaista ”alkeellista” runomitan piirrettä kuin riimit helppona tienä. Tämä siitä huolimatta, että riimien poisjättäminen ei sinänsä ole ainakaan yhtään sen vaikeampaa kuin (kömpelö) riittäminen. Varmasti jokaista mestarillista runoteosta kohden on lukematon määrä heikkotasoisia yritelmiä. Ja usein nämä yritelmät vaikuttavat vahvasti ainakin uudistusmielisten mielikuviin. Jos ihminen haluaa muutenkin uudistaa kulttuuria, hän todennäköisesti huomaa herkemmin ”vanhan kulttuurin” heikkoudet kuin sen vahvuudet.

³ Oma suomennokseni

Toinen asia, jota pitäisin myyttinä on näkemys, jonka mukaan tämän ja tämän kulttuurin vanhassa runoudessa ei olisi käyttöä runomitalla. Toki se voi joskus pitää paikkaansa, mutta on usein todennäköisempää, että kyse on vain kielimuurista. Jos esimerkiksi puhutaan niinkin erilaisista kielistä kuin suomi ja kiina, on runomittaa usein erittäin hankala kääntää toiselle kielelle, koska kielten tavat käyttää ääniteitä voivat olla hyvin vahvasti toisistaan poikkeavia.

Esimerkiksi oma äitini on opiskellut kiinaa Kiinassa ilmeisesti toisin kuin edesmennyt Tommy Taberman. Kun jälkimmäinen puhui televisiossa kiinalaisten runojen runomitattomuudesta, äitini osasi kertoa minulle, että kiinalaisessa runoudessa on kielen rakenteen vuoksi joskus paljonkin monitasoisempi runomitta kuin mitä suomen kielellä saadaan aikaiseksi. Runomitta vain hukkuu käännöksiin, jotka pyrkivät pelkästään toistamaan runon viestin. Eikä suomentajia ole siitä syyttämisen, kun Kiinassa tavattavaa runomittaa kerran on mahdotonta suomeksi kääntää.

Toki on myös sellaisia runomittoja, jotka eivät alkujaankaan perustu ääniteisiin. Psalmirunous on esimerkki tällaisesta. Siinä käytetään sellaisia tehokeinoja kuin saman asian toistamista toisin sanoin ja asian toistamista vastakohtan kautta. Psalmeissa on tietysti muitakin asioita, jotka ilmaisevat sitä, että niissä on kyse runoudesta, mutta koska en ole kielitieteilijä enkä teologi, en oikein ymmärrä, tai ainakaan juuri nyt muista niitä.

Kolmas ja haastavin myytti on se, että runo-sanana varaaminen tietyyntyyppisille teksteille johtuu aina vihasta toisentyypisiä tekstejä kohtaan. Vaikka en aluksi pitänyt ollenkaan niistä kirjoituksista, joita runoudeksi Vimmassa kutsuttiin, olen myöhemmin oppinut näkemään hyvää monissa runomitattomissa "runoissa".

En ole kuitenkaan muuttanut mielipidettäni siitä, että "runon" käsitettä pitää rajata uudelleen ja tiukemmin. En ole myöskään muuttanut mielipidettäni siitä, että runomitalliselle tekstile kuuluu oma termi: termi, josta tietää, että sen takaa löytää kirjoituksia, joissa on runomitta, ehkä jopa termistö, josta tietää millainen runomitta tai millaisia runomittoja tekstistä löytyy. En ole muuttanut mielipidettäni siitäkään, että runoilijapiireissä tällä haavaa valtaapitävät kukkoilijat, joille riimit ja usein runomitta yleensä ovat merkki alhaisemmasta valistuneisuudesta, ovat tehneet karhunpalveluksen runoudelle ja tämän päivän eläville kirjoittajille.

Itse olin runouden kiihkeä kuluttaja, kunnes ymmärsin, miten vaikea on löytää kirjastosta tai kirjakaupasta runomitallista runoutta (tai edes hyvää runomitatonta runoutta). Kaipasin kauniimpaa kieltä, mutta löysin usein vaikeasti tulkittavia tai vaihtoehtoisesti ajatukseltaan köyhiä sanarimpsuja, joiden soinnista ei voinut sinänsä nauttia. En silti väitä, ettei niilläkin olisi paikkansa. On vain liian uuvuttavaa selata hyllymetreittäin kirjoja, joiden tyyllilaji tuntuu lähinnä ärsyttävältä, vaikka on sinänsä oikealla kirjaosastolla.

Mutta sitä varten termit ovat, ettei kenenkään tarvitsisi arvailla, mitä tyyllilajia esimerkiksi kirja edustaa enää silloin, kun tietää, mitä tyyllilajia se ilmaisee edustavansa. Tämän vuoksi siis olisi kaikkien etu, jos käyttäisimme termejä selkeämpään tapaan. Sanat ansaitsevat sen, että niitä käytetään selkeästi ja ymmärrettävästi. Ihmiset ansaitsevat sen, että sanoja käytetään siten. Runomitta puolestaan ansaitsee edelleen paikan auringossa.

Loppukaneetti

Kun aloitin runojen rustaamisen Vimma-kirjoitusfoorumilla, en tiennyt melkein mitään sen paremmin runomitasta kuin siitäkään, miten vahvasti sitä joissakin "runoilijapiireissä" vastustetaan. En tiennyt myöskään sitä, miten vähän aiheesta tiesin. Nyt tiedän aiheesta edelleen melko vähän, koska en ole kielitieteilijä, mutta tiedän siitä myös melkoisesti enemmän kuin uskoakseni kukaan meistä sen aikaisista nuorista, siitä Vimmassa väitellessämme.

Runomitan historia on syvä ja moninainen. Myös runomittaa on moneen lähtöön. Nyt kuitenkin puhutaan runoudesta, ja tarkoitetaan tekstiä, jossa ei ole mitään runomittaa tai muitakaan tunnuspiirteitä. Tällainen sanojen muokkaus vaikuttaa minusta jokseenkin epärehelliseltä, ja vaikka se ei todennäköisesti olekaan sitä, se on ajattelematonta. Se ei myöskään arvosta sanoja itseään. Miten kukaan voisikaan arvostaa asioita, tehdessään niistä käytännössä merkityksettömiä. Sanat, jotka tarkoittavat mitä tahansa, eivät tarkoita mitään.

Tällainen epämääräisyys on kaksiteräinen miekka. Siinä missä moni pettyy ostamansa runokirjan soinnittomaan kirjoitusasuun, moni myös pettyy, kun runoilija käyttääkin runomittaa. Vaikka uskon, että ensinmainittuja on enemmän "maallikoiden" keskuudessa, nykyisessä "sisäpiirissä" on enemmän jälkimmäisiä, jos ei mistään muusta syystä, niin siksi, ettei sisäpiiriin yleensä pääse runomitta mukanaan.

Näiden ja muiden tässä kirjoitelmassa mainittujen asioiden vuoksi olisi toivottavaa, että joko löydettäisiin uusi sana kuvaamaan runomitallista kirjoitusta, tai löydettäisiin uusi sana kuvaamaan runomitatonta, vapaamuotoista kirjoitusta. Luontevampaa olisi jälkimmäinen, koska sana "runo" sisällyttää itseensä myös runomitan käsitteen sikäli kuin runomittaa kutsutaan runomitaksi. Tosin on vielä kolmas vaihtoehto: luoda runo-käsitteen sisään uusia kategorioita. Tässä tapauksessa niiden tulisi olla yläkategorioita, joista toinen pitäisi sisällään kaikki "runomitalliset runot" ja toinen kaikki "runomitattomat runot".

Koska näistä kaikista vaihtoehdoista, mikäli mitään niistä otetaan käytäntöön, otetaan todennäköisimmin käytäntöön ensinmainittu ja vähiten looginen, eli löydetään uusi sana runomitalliselle runoudelle, esitän lopuksi muutaman oman ehdotuksen sanalle, joka pitäisi sisällään kaikki varsinaista äänteisiin ja/tai käsitteisiin perustuvaa runomittaa käyttävät kirjoitukset. Näihin sanaehdotuksiin päätän kirjoitukseni.

Soinnukka/soinnukki, virtava, sanalaulu, soiva/soivikka, mitakko, vaaksi, vellama, luikka.

Teidän:

Lassi Peltomaa